

Vem skall äga Sverige?

Kolumn

Lars Jonung

Håller vi på att upprepa samma misstag som gjordes i den ekonomiska politiken under 1980-talet? Då avreglerades de finansiella marknaderna - utan att de negativa verkningarna av avregleringen samtidigt motverkades genom ändringar i skattesystemet och i finanspolitiken. Följden blev en gigantisk spekulationsbubbla - vilken sprack i början på 1990-talet. Sverige kastades in i den djupaste ekonomiska krisen under hela efterkrigstiden - som resultatet av en felaktigt genomförd finansiell avreglering.

Nu lever vi mitt uppe i konsekvenserna av en annan finansiell avreglering, nämligen av den svenska börsen och därmed av marknaden för ägandet av företag. Den öppnades helt för utländska köpare 1993. Med detta steg utlöstes en våg av utländska köp av företag i Sverige.

En viktig drivkraft bakom dagens växande utländska ägande är det svenska skattessystemet. Svenska ägare missgynnas starkt av att möta högre skatter än utländska ägare. Den svenska ägarbeskattningen ligger omkring 80 procent över genomsnittet för EU. Svenskar kan därför inte bjuda lika mycket som utlänningar vid köp av företag. Så länge som denna kraftiga skatteskillnad existerar, kommer ägartrafiken huvudsakligen att gå i en riktning: ut ur Sverige.

Är de utländska köpen då något att oroa sig för?

Här föreligger två motstridiga svar. En grupp ekonomer anser att det inte spelar någon roll vem som äger företag verksamma i Sverige. Det viktiga är att ägarna är effektiva och rationella - oberoende av nationell tillhörighet. En sådan ståndpunkt förutsätter att skattesystemet är neutralt mellan svenskt och utländskt ägande. Så är dock inte fallet. I dag finns risken att ineffektiva utländska ägare köper ut effektiva svenska ägare enbart på grund av vårt snedvridande skattesystem.

En annan grupp, till vilken jag själv hör, menar att vi bör vidga analysen och se bortom ett snävt företagsekonomiskt effektivitetsbegrepp. Argumenten är de följande.

En vanlig följd av utländska köp av svenska företag har varit att hela eller delar av huvudkontoret flyttats ut ur Sverige - till länder som USA, Tyskland, Storbritannien, Holland eller Finland. Huvudkontorets geografiska placering har klara ekonomiska effekter. När det lämnar Sverige, försvinner en arbetsmarknad för företagsledning, det vill säga för högutbildade ekonomer, tekniker och jurister. Vårt land tappar i den unika kompetens som styrning och ledning av storföretag utgör.

Till huvudkontoret hör också en rad specialistfunktioner som utförs av konsulter, skatteexperter, revisorer, jurister, bank- och finanskunniga - fristående från företaget. Deras marknad försvinner också. Även forskningen har en tendens att utvandra med huvudkontoret. Detta är vad som raskt händer med Pharmacias forskning - som en gång sågs som ett led i den svenska biomedicinska "spjutspetsen" mot framtiden.

De gamla underleverantörerna får en svårare konkurrenssituation. På sikt hotas också tillverkningen i landet - och därmed sysselsättningen för "vanliga" löntagare. Nya företag brukar växa upp i skuggan av huvudkontoren som avknoppningar från de stora företagen. Även denna avknoppningseffekt försvagas.

När Sverige förvandlas till en dotterbolagsekonomi, får detta verkningar på många områden. Dagens ungdom kommer troligen känna sig mindre lockad att utbilda sig för en framtid i näringslivet när arbetsmarknaden begränsas genom utflyttningen. Det var en sak att arbeta för Pharmacia när företaget hade sitt huvudkontor i Sverige med en helsvensk ledning. Det är en annan sak när Pharmacia har försvunnit in i en amerikansk koncern.

Vilken legitimitet får marknadsekonomin, kapitalismen och globaliseringen hos allmänheten och väljarna när stora delar av företagen köpts upp av utländska ägare? Visionen av ett Sverige där löntagarna arbetar i ett näringsliv främst ägt av utlandet påminner om situationen i en rad u-länder med otillräcklig inhemsk kapitalbildning.

Här finns också en politisk aspekt som knappast uppmärksammas. Näringslivets röst blir svagare. Vi ska knappast räkna med någon ny Pehr Gyllenhammar eller Curt Nicolin i framtiden eftersom deras gamla bas - företag som Volvo och Asea - nu ägs av amerikaner och schweizare. Vem kommer att lyssna till en dotterbolagschef i Göteborg som är tillsatt av Ford? Och vad har han eller hon för intresse av att delta i det offentliga samtalet i Sverige?

Det finns tillräckligt många negativa sidor av de utländska uppköpen för att dra slutsatsen att regeringen Göran Persson i dag gör samma misstag som regeringen Ingvar Carlsson gjorde på 1980-talet - nämligen att inte följa upp den finansiella avregleringen med en konsekvent politik. Skattesituationen för svenska ägare har efter öppnandet av den svenska aktiemarknaden för utländska köpare i huvudsak förblivit densamma som före avregleringen. En svensk ägarpolitik bör i stället vara inriktad på att skapa konkurrens på lika villkor mellan svenska och utländska ägare.

Även om misstaget är av samma natur som det som gav oss kraschen 1990-93, så finns en viktig skillnad. 1990-talskrisen blev en akut kris som brutalt tvingade politiker att ingripa och ändra den ekonomiska politiken. Dagens utförsäljning av ägandet med dess smygande verkningar ger inte upphov till något plötsligt sammanbrott. Risken är därför överhängande att regeringen fortsätter att blunda.

Lars Jonung är professor i nationalekonomi vid Handelshögskolan och verksam som forskare i Bryssel och fristående kolumnist i Dagens Nyheter